

Απαντήσεις Ιστορίας Προσανατολισμού 2016

A1.

Κόμμα του Γ. Θεοτόκη: το κόμμα του Θεοτόκη ήταν το πιο μετριοπαθές από τα άλλα δυο αντιβενιζελικά και ζητούσε να διορθώσει αυτά που θεωρούσε λάθη των φιλελευθέρων. Συμφωνούσε με την πάση θυσία αύξηση των εξοπλισμών και ζητούσε φορολογικές ελαφρύνσεις για τους μικροεισοδηματίες. Από το κίνημα στο Γουδί έως τη συνταγματική κρίση του 1915, μεταξύ των αντιβενιζελικών κομμάτων το θεοτοκικό κόμμα είχε τη μεγαλύτερη εκλογική βάση, και έτσι αποτέλεσε τον πυρήνα των Αντιβενιζελικών.

Προσωρινή Κυβέρνηση της Κρήτης (1905): Οργανώθηκε στο Θέρισο το 1905 η προσωρινή Κυβέρνηση της Κρήτης με πρόεδρο τον Ελ. Βενιζέλο και υπουργούς τον Φούμη και τον Μάνο. Η κυβέρνηση προέβη στην έκδοση γραμματίων για εσωτερικό πατριωτικό δάνειο 100.000 δραχμών, οργάνωσε υπηρεσίες οικονομικών, συγκοινωνιών και διοίκησης, τύπωσε γραμματόσημα και εξέδιδε την εφημερίδα «Το Θέρισο».

Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής: Με βάση το άρθρο 11 της Σύμβασης της Λοζάνης ιδρύθηκε η Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής με έδρα την Κωνσταντινούπολη. Την αποτελούσαν έντεκα μέλη (τέσσερις Έλληνες, τέσσερις Τούρκοι και τρία μέλη πολίτες ουδέτερων κατά τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο κρατών) με αρμοδιότητα τον καθορισμό του τρόπου μετανάστευσης των πληθυσμών και της εκτίμησης της ακίνητης περιουσίας των ανταλλαξιμών.

A2.

α. Σ

β. Λ

γ. Λ

δ. Λ

ε. Σ

B1.

Η επιστροφή των προσφύγων στη Μικρά Ασία ξεκίνησε τους τελευταίους μήνες του 1918 μετά τον τερματισμό του πολέμου για την Τουρκία. Τον Οκτώβριο του 1918 συστάθηκε στην Κωνσταντινούπολη η Πατριαρχική Επιτροπή, με σκοπό την οργάνωση του επαναπατρισμού των εκτοπισμένων, με τη βοήθεια του Πατριαρχείου και της ελληνικής κυβέρνησης. Η παλιννόστηση έγινε τμηματικά, με τη μέριμνα του Υπουργείου Περιθάλψεως, και επιτράπηκε αρχικά να επιστρέψουν οι ευπορότεροι και οι πρόσφυγες οι προερχόμενοι από ορισμένες μόνο περιοχές της Δυτικής Μικράς Ασίας. Οι περισσότεροι επέστρεψαν στις εστίες τους μετά την απόβαση του ελληνικού στρατού στη Σμύρνη, το Μάιο του 1919. Μέχρι το τέλος του 1920 η πλειονότητα των προσφύγων είχε επιστρέψει στη Μικρά Ασία και την Ανατολική Θράκη. Οι συνθήκες που βρήκαν στην πατρίδα τους ήταν άσχημες, καθώς πολλά σπίτια, εκκλησίες και σχολεία είχαν μερικώς ή εντελώς καταστραφεί. Επίσης, σε κάποιες περιοχές, σε σπίτια Ελλήνων είχαν εγκατασταθεί Μουσουλμάνοι πρόσφυγες από τις βαλκανικές χώρες. Στα πλαίσια της Ύπατης Αρμοστείας Σμύρνης ιδρύθηκε η «Υπηρεσία Παλιννοστήσεως και Περιθάλψεως», η οποία βοηθούσε όσους επέστρεφαν να αποκατασταθούν στα σπίτια τους και τις ασχολίες τους. Οι ειρηνικές όμως μέρες δεν κράτησαν πολύ. Λίγους μήνες αργότερα, τον Αύγουστο του 1922, θα έπαιρναν πάλι το δρόμο της προσφυγιάς.

B2.

Η αστική αποκατάσταση, που ανέλαβε κυρίως το κράτος, περιελάμβανε μόνο στέγαση και όχι πρόνοια για εύρεση εργασίας. Η αστική στέγαση συνάντησε περισσότερα εμπόδια από την αγροτική. Ο αριθμός των προσφύγων ήταν μεγάλος, τα ανταλλάξιμα (μουσουλμανικά) σπίτια στις πόλεις ήταν λίγα και τα οικιστικά προγράμματα του κράτους καθυστερούσαν, λόγω των πολιτικών ανωμαλιών και της κακής οικονομικής κατάστασης κατά τις δεκαετίες του 1920 και του 1930. Πρόβλημα επίσης αποτελούσε η περιπλάνηση των αστών προσφύγων από πόλη σε πόλη για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα. Οι περισσότεροι πρόσφυγες στις πόλεις τα πρώτα χρόνια εργάζονταν περιστασιακά, είτε κάνοντας «μεροκάματα» στις

οικοδομές, σε εργοστάσια και βιοτεχνίες, είτε ως πλανόδιοι μικροπωλητές και μικροκαταστηματάρχες. Άλλοι δούλεψαν ως ναυτεργάτες και εργάτες σε δημόσια έργα στις πόλεις ή στην ύπαιθρο (αρδευτικά και αποστραγγιστικά έργα, διάνοιξη δρόμων, κατασκευή ή επέκταση λιμανιών κ.ά.).

Γ1.

Οι απαντήσεις των πηγών είναι ενδεικτικές. Πρέπει να αξιοποιηθούν τόσο τα αντίστοιχα αποσπάσματα του σχολικού βιβλίου όσο και οι πληροφορίες των πηγών.

A) Το Σύνταγμα του 1864 όριζε ως πολίτευμα τη βασιλευόμενη δημοκρατία, η Εθνοσυνέλευση επέβαλε την αρχή να προέρχεται η κυβέρνηση από την κοινοβουλευτική πλειοψηφία αλλά δεν όριζε με σαφήνεια ότι ο βασιλιάς όφειλε να δώσει εντολή σχηματισμού κυβέρνησης σε βουλευτή του κόμματος που είχε την εμπιστοσύνη της πλειοψηφίας της Βουλής. Ο βασιλιάς Γεώργιος ο Α΄ εκμεταλλεύτηκε αυτή την ασάφεια, για να διορίζει κυβερνήσεις της αρεσκείας του. Στις 29 Ιουνίου 1874 με αφορμή το όργιο της εκλογικής νοθείας τυπώνεται το πολιτικό Κατηγορώ του Χαρίλαου Τρικούπη στην εφημερίδα Καιροί με τίτλο «Τις πταίει;». Κατά τον νέο τότε πολιτικό Χαρίλαο Τρικούπη ο μοναδικός υπεύθυνος της πολιτικής αστάθειας που μαστίζει τη χώρα ήταν ο βασιλιάς, ο οποίος λόγω των συνταγματικών παραλήψεων είχε συγκεντρώσει όλη την εξουσία. Καμία ευθύνη δε θεωρεί ότι φέρουν τα πολιτικά κόμματα και ο λαός, καθώς τα πρώτα δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν το μοναρχικό τρόπο διακυβέρνησης και ο δεύτερος θα πρέπει να επιλέξει ανάμεσα στην υποταγή στην αυθαιρεσία ή την επανάσταση. Υπάρχουν βέβαια και αυτοί του υποβοηθούν το βασιλιά.

B) Για την αντιμετώπιση του προβλήματος ο Χαρίλαος Τρικούπης προτείνει το σχηματισμό κυβερνήσεων πλειοψηφίας και τη διαμόρφωση δικομματικού συστήματος, σύμφωνα με το πρότυπο της Αγγλίας. Έτσι το 1875 ψηφίζεται η Αρχή της δεδηλωμένης. Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη αρχή έπρεπε ο βασιλιάς να αναθέτει την εντολή σχηματισμού κυβέρνησης μόνο σε πολιτικό ο οποίος σαφώς είχε τη «δεδηλωμένη» εμπιστοσύνη της πλειοψηφίας των βουλευτών. Αυτό θα στερούσε από τα κόμματα μειοψηφίας τη δυνατότητα να σχηματίζουν κυβέρνηση, θα τα ωθούσε σε συνένωση με τα μεγάλα και θα είχε ως αποτέλεσμα σταθερότερες κυβερνήσεις πλειοψηφίας. Ο βασιλιάς, υπό την πίεση της αντιπολίτευσης και του επαναστατικού αναβρασμού του λαού, υιοθέτησε τελικά την άποψη του Τρικούπη, η οποία αποτελεί τομή στην πολιτική ιστορία της χώρας, καθώς οδήγησε σε μεταβολή του πολιτικού τοπίου. Ο ίδιος ο βασιλιάς σε λόγο που εκφώνησε στη Βουλή στις 11 Αυγούστου του 1875 υποστήριξε πως ο θρόνος αναγνωρίζει όλες τις συνταγματικές ρυθμίσεις και σέβεται την εκλογική διαδικασία, απαιτεί ως απαραίτητη προϋπόθεση όσων ζητούν την ανάληψη της εξουσίας, να έχουν την

εμπιστοσύνη της πλειονότητας των αντιπροσώπων τοθ Έθνους. Τέλος προσδοκά η Βουλή με τη δική του συμβολή να βοηθήσει στην αρμονική λειτουργία του πολιτεύματος.

Δ1.

α) Το 1870-1871 η κυβέρνηση Κουμουνδούρου κατέφυγε σε νομοθετικές ρυθμίσεις για τη λύση του αγροτικού ζητήματος. Στόχος των νομοθετημάτων ήταν να εξασφαλιστούν κατά προτεραιότητα οι ακτήμονες χωρικοί, με την παροχή γης, απαραίτητης για την επιβίωσή τους. Ταυτόχρονα, το κράτος προσπαθούσε να εξασφαλίσει, μέσα από τη διαδικασία της εκποίησης, τα μεγαλύτερα δυνατά έσοδα, που θα έδιναν μια ανάσα στο διαρκές δημοσιονομικό αδιέξοδο. Το κράτος θα μπορούσε να αυξήσει τα έσοδα του από τα ποσά εξαγοράς καθώς θα ενίσχυε τις φυτείες και τον οικογενειακό κλήρο. Ταυτόχρονα οι εμπορικές συναλλαγές θα αναπτυχθούν ενώ νέες πηγές εσόδων θα δημιουργηθούν από τους δασμούς και τους φόρους που θα επιβληθούν στη γεωργική δραστηριότητα. Τις νομοθετικές ρυθμίσεις επέβαλαν και κοινωνικοί λόγοι καθώς οι καταπατήσεις εθνικών και εκκλησιαστικών γαιών αποτελούσαν εστία κοινωνικών εντάσεων. Σύμφωνα με τις σχετικές νομοθετικές ρυθμίσεις, οι δικαιούχοι αγρότες μπορούσαν να αγοράσουν όση γη ήθελαν, με ανώτατο όριο τα 80 στρέμματα για ξηρικά εδάφη και τα 40 στρέμματα για αρδευόμενα. Από το 1870 ως το 1911 διανεμήθηκαν 2.650.000 στρέμματα με 370.000 παραχωρητήρια, πράγμα που δείχνει ότι οι φιλοδοξίες ή οι δυνατότητες των αγροτών για απόκτηση καλλιεργήσιμης έκτασης ήταν περιορισμένες αλλά και ο πολυτεμαχισμός της γης ήδη μεγάλος. Πρέπει να επισημανθεί ότι για τις περιοχές που χαρακτηρίζονταν ως φυτείες, ελαιόδενδρα και αμπέλια, ο μέσος όρος έκτασης των ιδιοκτησιών ήταν σαφώς μικρότερος εκείνων που προορίζονταν για καλλιέργεια δημητριακών.

Το αποφασιστικό βήμα προς την ολοκλήρωση της αγροτικής μεταρρύθμισης έγινε στα ταραγμένα χρόνια του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου και του «εθνικού διχασμού». Το 1917 η κυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου στη Θεσσαλονίκη αποφάσισε την ολοκλήρωση της μεταρρύθμισης. Ο στόχος ήταν διπλός: αφενός η στήριξη και ο πολλαπλασιασμός των ελληνικών ιδιοκτησιών γης στις νεοαποκτηθείσες περιοχές και αφετέρου η αποκατάσταση των προσφύγων και η πρόληψη κοινωνικών

εντάσεων στον αγροτικό χώρο. Με βάση αυτά τα νομοθετήματα η απαλλοτρίωση των μεγάλων αγροτικών ιδιοκτησιών έγινε δυνατή στα αμέσως μετά τον πόλεμο χρόνια, όταν η ανάγκη αποκατάστασης των προσφύγων βρέθηκε στο επίκεντρο του κρατικού ενδιαφέροντος. Πρόθεση των φιλελευθέρων σύμφωνα με την πηγή ήταν να ενισχύσουν το εθνικό φρόνημα των χωρικών και να ενισχύσουν τη Βόρεια Ελλάδα με χριστιανικούς πληθυσμούς.

β) Με τις νομοθετικές ρυθμίσεις του 1870-1871 έγινε μια σημαντική διανομή καλλιεργήσιμων γαιών, ιδιαίτερα αν συγκριθεί με τα 600.000 στρέμματα εθνικών γαιών που είχαν διανεμηθεί τα προηγούμενα χρόνια, από το 1833 μέχρι το 1870. Ωστόσο, μόνο το 50% περίπου του αντιτίμου των παραχωρούμενων γαιών πληρώθηκε τελικά στο κράτος από τους αγοραστές της εθνικής αυτής ιδιοκτησίας.

Η κυβέρνηση Βενιζέλου προέβλεπε την απαλλοτρίωση των τσιφλικιών εκούσια αλλά τελικά υιοθέτησε ένα πρόγραμμα υποχρεωτικής απαλλοτρίωσης. Στη Βόρεια Ελλάδα υιοθετήθηκε το νοτιοελλαδικό πρότυπο που στηριζόταν στη μικρή οικογενειακή ιδιοκτησία, που συνέβαλε στη σταθερότητα της εξουσίας και του πολιτεύματος. Το βασικότερο όπλο που είχε το ελληνικό κράτος για να νομιμοποιήσει την εξουσία του στην Βόρεια Ελλάδα ήταν η διανομή της γης. Η αναδιανομή που έγινε έφτασε στο 85% των καλλιεργήσιμων εκτάσεων στη Μακεδονία και στο 68% στη Θεσσαλία. Στο σύνολο της καλλιεργήσιμης γης της χώρας το ποσοστό αυτό ανήλθε σε 40%. Τελικά η αγροτική μεταρρύθμιση άρχισε να υλοποιείται από το 1923 ξεκινώντας από τα κτήματα των Τούρκων και Βούλγαρων και στη συνέχεια ελλήνων μεγαλογαιοκτημόνων, κάτω από την πίεση του προσφυγικού προβλήματος και οδήγησε την αγροτική οικονομία της χώρας σε καθεστώς μικροϊδιοκτησίας.